

l'atenció a l'oc. ant. *orduma* «ordure», però aquest mot no està documentat en català. — ¹¹ Sor Villena l'usa un cop amb complement directe de persona: «Aneu, Visrey: visitau la Sposa mia, e portau-li joyes --- e *ordenau* los ciutadans del regne meu que vagen ordenadament a fer-li reverència» (*Vita Chr.*, cap. 39, 1, 178). — ¹² Notem: *ordonar* en 1271 «Ítem *ordonaren* per tots temps que totes les reves sien pagades per lo comprador» (*Tarija Cor. Barc.*, *EntreDL* 1, 161; Llull, *Blanq.*, *NCl.* 1, 170.27), ¹⁰ 1295 «Ffo *ordonat* per lo senyor rey de Malorcha ---» (Alart, *RLR* v, 80); Muntaner: «e el jorn que la vista fo *ordonada* (=assenyalada), foren cascun d'ells a la vista» (*Cròn.*, cap. 198, ed. Barc., vi, 16.14); 1487 «Si's ver christià --- gran senyal ne dóna / ab parlar y gest - y no com *ordona* / Lo vulgo ignar - gros i laiqual» (Francesc Prats, *JMBover*, *BiEBal.* II, 160a), però escriu *ordena* rimant amb *arena* en p. 162a; 1309 «ha *aordenat* lo dit Br. Oliba» (*RLR* VIII, 63), i la variant *adordonar* (ib., p. 62, i p. 67, on n'hi ha tres exemples més); 1468 «--- he *ordinat* aquest mon testament ---» (*BSAL* x, 13). — ¹³ Es tracta d'uns versos afegits com a «Prefaci» a l'ed. de 1531 del *Spill* (ed. Chabàs, pp. 371-72, 5b). — ¹⁴ JCoromines va registrar *ordenari* amb l'equivalent del castellà *recadero* a La Pobla Llarga (Rib. Xúquer), 1962, i a Bétera (Camp de Llíria), 1962, va anotar el nom *Felipet de l'Ordinari*, així dit perquè el seu pare era «recader»; a PobleVBona (id.) li van dir que «En Tal porta l'*ordenaria* de la Pobla» («els encàrrecs que li fan com a *ordenari*»). — ¹⁵ Notem que JCoromines en una comunicació a l'Inst. d'Est. Cat. (a. 1955) suggeria que *ordinari* en aquest sentit s'acceptés com a substitut del castellanisme *recader*.

Ordular, V. *udolar* Ore, V. *or* Orèade, V. *oro* Oredesa, *oreesa*, V. *hòrrid* Orègan, V. *orenga* Oreig, *orejada*, *orejament*, *orejar*, V. *ora* (ORAT) Orejat, V. *or*

ORELLA, del ll. *AURICŪLA*, diminutiu d'*AURIS* 'orella', que ja en els poetes de l'Edat de Plata apareix reemplaçat pel seu diminutiu. □ 1.ª *doc.* orígens de l'idioma (escrits del S. XIII etc.).

Usual en totes les èpoques, comú a totes les llengües romàniques.¹ Està ben documentat, des d'un principi, en els seus sentits bàsics de 'òrgan de l'oïda, oïda' i 'part externa de l'òrgan de l'oïda': Llull «A la *orella* del rey tenia I demoni sa boca» (*Merav.* III, 73.26); «E lo senyor rei girà's --- donà-li tal de la llança sobre el capell de ferre, que el cervell li féu eixir per les *orelles*», Muntaner (*Cròn.*, cap. 134, iv, 49.9); «—O aucell gloriós --- ! --- ogen, si-t plau, les mies *oreyilles* lo gloriós cant de la tua melodia» (Eiximeis, *Terç*, *NCl.* vi, 144.28); 1575, OPou, *TbPu.*: «Les *orelles* de dintre: Auris», «Les *orelles* de fora: Auricula» (p. 248). En alguns textos s'escriu *aurella* amb grafia llatinitzant o per la influència occitana: «e ja fossen plenes les *aureyles* de les gents estranyes, del

parlar que-s farà» (ACanals, *Scipiò*, 64.29); altrament, una variant *aurella* és molt difosa en el llenguatge parlat actual amb diftongació de la *o*-àtona inicial (que es dóna també en mots com *olor*, *olorar* etc.).²

⁵ Notem la documentació de les locucions verbals: Jaume I «e *dixem-li a la orella* que no lo faés per reu» (*DAG.*); «per ço que aquela infàmia *venga a les orelles del poble*» (*CostTort.*, *DAG.*); «e d'altra part, si *venia en orelles* del rey de França conegués que la altesa vostra fa menció de son fill Phelip» (*Tirant*, *DAG.*); *fer l'orella sorda* 'no voler-hi sentir' en St. Vicent Ferrer: «--- senta Maria Magdalena *jahye la orella sorda*» (*Sermons* III, 126.18), expressió que té altres variants com la que trobem en *Tirant* («vós li parlàreu, ella mostrava *tenir les orelles plenes de cotó*», *DAG.*), i *fer orelles de marxant o de mercader* (Lab. 1839) o *fer orella de cònsol* (usual segons *DAG.* a Mall.; recollit per *DFgra.*, que escriu *oreya*); *donar o dar orella* 'prestar orella, escoltar' o 'escoltar favorablement': «al qual consell lo dit rey de Sicília *donà horella*» (Pere Cerimoniós, *Cròn.*, cap. 388), «No *donets orella a res*» (1375, en una carta de Pere Cerim., *DAG.*), «e no vullau *dar orella*» (en doc. de c. 1462, *DAG.*); *dreçar les orelles* 'posar atenció a escoltar el que diuen': «e yo *dreçi les orelles* vers ell» (BMetge, *Somni*, *NCl.*, 100.15); *estar amb orelles altes* 'estar vigilant, alerta' (1487, *DAG.*), *anar amb les orelles dretes o anar orella dreta*; ³ *parlar a cau d'orella* 'parlar a l'orella', *abaixar les orelles* 'humiliar-se', *escalfar les orelles* 'renyar severament' (Lab. 1839); per a altres locucions i fraseologia, veg. *DAG.* i *AlcM*; notem, a més: «*Corredor d'orella*: pararius, proxeneta» (1575, OPou, *TbPu.*, p. 127) en el sentit de 'corredor mitjancer'.

Orella en l'acc. de 'una espècie d'apèndix o aleta o ³⁵ agafador o nansa en forma d'una orella que tenen diversos objectes (martells o altres eines, sabates etc.)' ja apareix en el S. XIV: en un doc. balear de 1388 hom parla d'una escarpra «de *oreyas*» (*BSAL* XI, 152), i en un doc. de 1435 es llegeix: «tres covechs --- lo u que ⁴⁰ li fall una *orella*» (*AlcM*); en docs. de 1413 i de 1435 hom esmenta *escudelles ab or.* o *esc. d'orelles* (*AlcM*), i també en un doc. de 1478: «sis *escudelles d'argent ab orelles* [que] pesen 45 onces» (*DAG.*), i en un compte de manyà de 1832 de Barcelona figura: «*orelles* per la nansa de la galleda» (*DAG.*); que són les que sostenen la nansa; *orelles* de sabates, d'espardeñyes (Lab. 1839); com a 'orellera de l'arada' (en *BDC* XI, 89, 95), localitzat per *AlcM* a Mall., Cerdanya, Urgell, Camp de Tarr., Morella i Xàtiva; per a sentits semblants, veg. a més *orelleta* (infra); *orella de gat* 'panna de suro extremament prima, inservible per a fer taps' (*BDC* XIII, 131); per a més accepcions, vegeu *DAG.* i *AlcM*.

Orella designant diverses plantes: *orella d'ase*, sinònim de *consolda*, *Symphytum officinale*, i d'*arum*, *Arum italicum* (Font i Quer, *Plant. Med.*, pp. 548, 960); ⁴ com a nom de bolet, *Craterellus cornucopioides* (*DFa.*); *orelles de ruc*, mena de bolets (*DAG.*); *orella de conill*, bolet agaricaci, *Clitocybe cyathiformis* (*DFa.*); *orella de gat*, mena de bolet, gèn. *Helvella*